

Globální trendy v zahraničních investicích

Od roku 1998, kdy došlo ke změně pří-
stupu vůči zahraničnímu kapitálu, za-
žívá Česká republika masivní příliv
zahraničního kapitálu, který je také považo-
ván za významný indikátor úspěšnosti trans-
formačního procesu a zároveň indikuje
zapojení české ekonomiky do globálního
hospodářství. Při sledování zahraničních in-
vestic v Česku se poněkud pozapomíná na
to, že české hospodářství funguje v rámci ce-
losvětové (globální) ekonomiky, a že je proto
také třeba chápat vývoj přílivu zahraničních
investic v kontextu vývojových trendů světo-
vého hospodářství a zahraničních investic.
Z tohoto důvodu se tento příspěvek pokouší
nastínit globální trendy v toku přímých
zahraničních investic v posledních letech.
Mluví-li se v tomto článku o zahraničním
kapitálu (do kterého se zahrnují i portfolio-
vé investice a půjčky zahraničních finan-
čních institucí), berou se v úvahu pouze přímé
zahraniční investice.

Vývoj toku přímých zahraničních investic

V uplynulém desetiletí jsme byli svědky
enormního nárůstu přímých zahraničních in-
vestic, který dosáhl svého vrcholu v roce 2000.
Dynamika růstu přímých zahraničních investic
předčila vývoj většiny ekonomických agregát-
ních ukazatelů (např. HDP). Pohybem a půso-
bením zahraničního kapitálu je ve větší míře
ovlivněn stále větší počet zemí. Počet zemí,
které ročně obdržely více než 1 miliardu USD,
vzrostl ze 17 v polovině osmdesátých let (6 ze-
mí bylo rozvojových) na 51 (z toho 23 rozvo-
jových zemí) v roce 2000. V roce 2001 však
tok přímých zahraničních investic prudce po-
klesl. Příliv zahraničních investic se meziročně
snížil o 51 procent (vývoj toku zahraničních in-
vestic podle světových regionů přibližuje tabul-
ka). Tento pokles po velkém a nepřerušovaném
růstu od roku 1991, a zvláště v období 1999
až 2000, byl způsoben dvěma faktory: (a) zpoma-
lením ekonomické aktivity v hlavních
průmyslových odvětvích a (b) výrazným ome-
zením fúzí a akvizic. Snížení intenzity toku
přímých zahraničních investic bylo také způso-
beno událostmi z 11. září 2001, tento vliv však
nenabyl zásadního významu (více viz WIR
2002). Přesto byly přímé zahraniční investice
v roce 2001 vyšší než v roce 1998, po kterém
došlo k signifikantnímu nárůstu intenzity fúzí

a akvizic. Podobný pokles nastal na přelomu
osmdesátých a devadesátých let a také v letech
1982–1983. Současný pokles je tedy již třetím
výrazným snížením intenzity investování za-
hraničního kapitálu od počátku sedmdesátých
let. Pokles toku zahraničních investic nebyl ve
všech regionech stejný. Nejvíce zasáhl vyspělé
země, kde došlo k poklesu o 59 %. Příliv pří-
mých zahraničních investic do vyspělých zemí
poklesl z více než 1 bilionu USD v roce 2000
na 503 miliard USD v roce následujícím.
V rozvojových zemích se příliv přímých zahra-
ničních investic snížil o 14 % z 238 miliard
USD na 205 miliard USD v roce 2001. Naopak
transformující se ekonomiky střední a východ-
ní Evropy zaznamenaly zvýšení toku FDI
o 2 %. Pokles přílivu zahraničního kapitálu
v roce 2001 může být také chápán jako návrat
na „normální úroveň“ po extrémních letech
1999–2000, kdy probíhala řada fúzí a akvizic.

APLIKACE DO VÝUKY

Otázky a úkoly:

1. Jak dokládají výsledky výzkumu PISA z roku 2000 naše děti mají rezervy ve čtení. Například dva-
cet tři procent patnáctiletých žáků Česka nepracovalo
žádné (9 % žáků) anebo jen ty nejzákladnější do-
vednosti (14 % žáků) spojené se získáváním infor-
mací z textu (Straková a kol., 2002, s. 26). V Geo-
grafických rozhledech se proto budeme problematice
čtení postupně věnovat. Příspěvky budou koncipová-
ny tak, aby kromě nezbytného teoretického zarámo-
vání obsahovaly konkrétní strategie a techniky,
pomocí kterých můžeme v hodinách zeměpisu pro-
cvičovat škálu čtenářských dovedností. Ještě předtím
doporučujeme učitelům udělat si malý průzkum ve
svých třídách. Požádejte žáky, aby v tomto článku
podtrhli nejdůležitější myšlenky nebo jen klíčová slo-
va týkající se geografického rozmístění zahraničních
investic. Možná, že i vy zjistíte, že žáci nedokáží
z textu vybrat podstatné informace. Navíc je pod-
trhávají bez rozmyslu, nevyraznou tužkou či perem
anebo naopak při podtrhávání používají náhodně
zvolené velmi rozmanité barvy. Tato skutečnost
může signalizovat nejen nejistotu žáků ve výběru
podstatných informací z textu, ale i to, že se nedoká-
ží efektivně učit ze souvislého textu.
2. Vyhledejte v denním tisku zprávy o působení za-
hraničních společností u nás. Jsou podle vašeho názo-
ru zahraniční investice přínosem pro českou ekono-
miku? Vyskytuje se nějaká negativní zkušenost?
Jakým způsobem nás stát láká zahraniční investory?
3. Vyhledejte na internetu žebříček největších světo-
vých firem. Ve kterých oborech převážně podnikají?
4. Pracujte s tabulkou a grafem u tohoto článku.
Charakterizujte celkový vývoj zahraničních investic
v 90. letech. Co může mít na tento vývoj vliv?
Jak se měnil podíl vyspělých a rozvojových zemí na
zahraničních investicích?

Foto: Ústředí leteckého koncernu Boeing
v americkém Seattlu. Dopravní strojírenství
patří obecně k nejrychleji se rozvíjejícím obor-
ům. Boeing je vlastníkem části podniku Aero
Vodochody. Víte, jak tato spolupráce byla
úspěšná?

Foto: L. Jeleček

Tabulka: Příliv zahraničních investic v milionech USD

region	1990–1995 (roční průměr)	1996	1997	1998	1999	2000	2001
svět	225 321	386 140	478 082	694 457	1 088 263	1 491 934	735 146
EU	84 165	110 376	127 919	262 216	487 898	808 519	322 954
zbytek západní Evropy	3 218	5 487	9 971	12 523	19 324	23 549	13 256
severní Amerika	47 058	94 089	114 925	197 243	307 811	367 529	151 900
USA	40 829	84 455	103 398	174 434	283 376	300 912	124 435
ostatní vyspělé země	10 578	9 955	15 132	12 257	22 728	27 880	15 034
Japonsko	1 144	228	3 224	3 193	12 741	8 322	6 202
střední a východní Evropa	6 014	13 547	19 113	22 608	25 363	26 563	27 200
Česko	947	1 428	1 300	3 718	6 324	4 986	4 916
Afrika	4 320	5 835	10 744	9 021	12 821	8 694	17 165
Latinská Amerika	22 259	52 856	74 299	82 203	109 311	95 405	85 373
Asie	47 710	93 664	105 978	96 386	103 008	133 795	102 264
jižní, východní a JV Asie	44 564	87 843	96 338	86 252	99 990	131 123	94 265

Pramen: UNCTAD 2002.

Geografické rozmístění zahraničních investic

Přiliv a množství zahraničního kapitálu indikuje rozsah integrace hostitelské ekonomiky do globalizujícího se světového hospodářství. Zahraniční kapitál proudí především z hospodářsky vyspělých zemí, které ovládají globální distribuci těchto investic. Nejvíce zahraničních investic směřuje také do vyspělých zemí, do kterých se v letech 1999–2001 investovalo více než tři čtvrtiny přímých zahraničních investic. Na přílivu zahraničních investic do vyspělých ekonomik se podílely především akvizice a fúze firem. Od roku 1998 do roku 2000 vzrostl příliv zahraničních investic vlivem fúzí a akvizic o 21 % a přesáhl 1 bilion USD. Mezi vyspělými zeměmi vyniká triáda – Evropská unie, USA a Japonsko. Do těchto zemí směřovalo přes 70 % investic v roce 2000 a odtud pocházelo 82 % zahraničního kapitálu. Postupující hospodářská a politická integrace Evropské unie stimuluje masivní toky zahraničního kapitálu, a tedy EU stojí v čele triády jak v přílivu, tak také jako zdrojový region zahraničních investic. Největším příjemcem zahraničních investic v Evropě bylo v roce 2000 Německo (195 miliard USD, ale pouze 32 miliard v roce 2001), a to především díky světově zatím nejrozsáhlejší fúzi společností Mannesmann a VodafoneAirTouch. V druhé polovině devadesátých let nejvíce zahraničního kapitálu v Evropě směřovalo do Spojeného království (117 miliard USD v roce 2000 a 54 miliard USD v roce následujícím). Pokud jde o příliv zahraničního kapitálu do jednotlivých vyspělých zemí, na první příčce již řadu let stojí USA. V letech 1999–2000 poklesl příliv zahraničního kapitálu do Japonska o 36 procent na „pouhých“ 8 miliard USD, částečně díky dlouhotrvajícímu zpomalení japonského hospodářství. Japonsko je však významným investorem. V roce 2000 investovaly japonské firmy v zahraničí 33 miliard USD, nejvíce za deset předchozích let. Ekonomické zpomalení přelomu tisíciletí ve vyspělých zemích zintenzivnilo konkurenční tlaky a přimělo společnosti k hledání nových trhů a k zvyšování efektivity výroby, mimo jiné též lokalizací závodů v zemích s levnějšími vstupy (s levnější pracovní silou) – v rozvojových zemích a transformujících se ekonomikách střední a východní Evropy.

Mezi rozvojovými zeměmi panují velké difference v toku zahraničního kapitálu. Nejméně zahraničních investic směřuje do Afriky. Mezi africkými zeměmi vynikají především ekonomicky rozvinutější země (JAR) a státy těžící ropu (Alžírsko a také Angola).

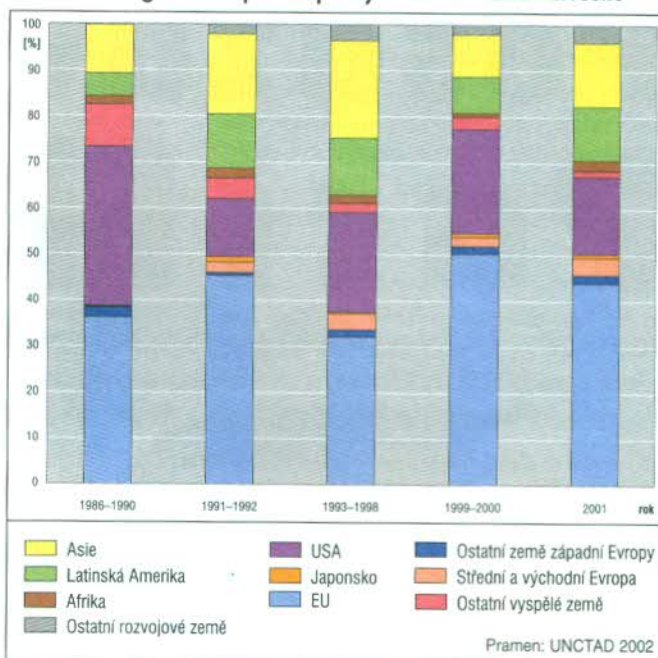
Po trojnásobném zvýšení přílivu zahraničního kapitálu v průběhu druhé poloviny devadesátých let poklesl v Latinské Americe příliv za-

hraničních investic v roce 2001 o 22 % na 85 miliard USD. Nicméně velký nárůst zahraničního kapitálu v roce 1999 způsobily tři velké akvizice. Významným faktorem přílivu zahraničních investic je privatizace, jejíž intenzita ale v roce 2000 poklesla. Negativně se také projevil vliv hospodářské krize v Argentině a Brazílii (Jonáš 2000) a z toho pramenící nejistota pro zahraniční investory. V Latinské Americe proudí nejvíce investic do sektoru služeb (nezanedbatelný je vliv daňových rážů v karibské oblasti) a těžby nerostných surovin. Z tohoto trendu se vymyká Mexiko, kde zahraniční kapitál (především z USA) směřuje zejména do zpracovatelského průmyslu a bankovníctví.

V asijských rozvojových a nově industrializovaných zemích dosáhl příliv zahraničního kapitálu v roce 2000 rekordní úroveň 134 miliard USD, přičemž největší nárůst se odehrál ve východní Asii, a to zejména ve vstupní bráně do Číny – v Hongkongu, který byl se svým přílivem zahraničního kapitálu ve výši 64 miliard USD největším příjemcem v Asii. Do samotné Číny (bez Hongkongu a Taiwanu) investovaly zahraniční společnosti v roce 2000 41 miliard USD. Nadnárodní společnosti hrají v čínském hospodářství stále důležitější úlohu: např. daňové příjmy od zahraničních společností činily v roce 2000 18 % (27 miliard USD) z celkových daní od korporací. Vlivem asijské ekonomické krize se snížil podíl zemí jihovýchodní Asie na přílivu zahraničních investic a v roce 2000 se pohyboval na úrovni 10 %, ačkoliv se v polovině devadesátých let pohyboval okolo 20 %. Zahraniční investice směřující z asijských nově industrializovaných zemí se v roce 2000 zdvojnásobily na hodnotu 85 miliard USD. Největší zdrojovou ekonomikou byl Hongkong (63 miliard USD), více než polovina investic však směřovala do kontinentální Číny.

Příliv přímých zahraničních investic do zemí střední a východní Evropy v roce 2000 význačně vzrostl na 27 miliard USD. Transzitivní ekonomiky střední a východní Evropy příznivě překvaly celkový globální pokles zahraničních investic v roce 2001 a příliv zahraničních investic se dokonce zvýšil o 2 %. Klíčový význam v přílivu FDI má privatizace formou prodeje zahraničním společnostem. Výjimku představuje Rusko s Ukrajinou, ve kterých ještě

Podíl regionů na přílivu přímých zahraničních investic

prodej firem zahraničním investorům pořádně nezačal.

Celkové snížení intenzity pohybu zahraničního kapitálu zvláště ve vyspělých zemích v roce 2001 přispělo k zvýšení podílu rozvojových zemí a států střední a východní Evropy na světovém přílivu zahraničního kapitálu (viz graf). Do rozvojových zemí směřovalo v roce 2001 28 % investic (pro srovnání s 18 % v letech 1999–2000) a do zemí střední a východní Evropy 4 % investic (v letech 1999–2000 pouze 2 %). Zahraniční kapitál v rozvojových zemích je silně koncentrován. V roce 2001 obdrželo 5 největších hostitelských ekonomik z rozvojového světa 62 % investic směřujících do rozvojových zemí. Míra koncentrace v rozvojových zemích se v posledním desetiletí dále zvyšuje. V 30 nejvýznamnějších hostitelských ekonomikách (převážně hospodářsky vysoce vyspělých) se koncentruje okolo 95 % celkového světového přílivu zahraničního kapitálu a 99 % zahraničních investic z těchto zemí pochází.

Vladislav Čadil,
doktorand katedry sociální geografie
a regionálního rozvoje PřF UK Praha

Dokončení v příštím čísle

Literatura:

- BERRY, B. B. J., CONKLING, E. C., RAY, D. M. (1997): *The Global Economy in Transition*, 2. eds., Prentice Hall, New Jersey.
- DICKEN, P. (1998): *Global Shift*, 3. eds., Paul Chapman, London.
- JONÁŠ, J. (2000): *Světová ekonomika na přelomu tisíciletí*, Management Press, Praha.
- KNOX, P., AGNEW, J. (1998): *The Geography of the World Economy*, 3. eds., Arnold, London.
- UNCTAD (2001): *World Investment Report 2001 – Promoting Linkages*, UNCTAD, Geneva.
- UNCTAD (2002): *World Investment Report 2002 – Transnational Corporations and Export Competitiveness*, UNCTAD, Geneva.